

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

Son 10 Jild 4
2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 10 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалохонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Муҳаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулов Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилевич – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Эргашев Икром Абдурасулович – юридик фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич - юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна - педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пулатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобовна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирилар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Jale Özlem, Murodaliev Rakhmonali, Askarov Ollabergan</i> ABOUT ARCHAEOLOGICAL SURVEY IN TASHKENT REGION (2022)	9-17
<i>Хомиджоновна Мафтунахон</i> АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ СЕВЕРО-ЗАПАДНОЙ УСТРУШАНЫ, В ЧАСТНОСТИ БАСЕЙНА ЗААМИНСУ	18-26
<i>Nig'matullayev Ibrohim</i> SHIA JAMOALARINING MUQADDAS JOYLARI VA ZIYORATLARI	27-32
<i>Arslonbekov Nursulton</i> ZIYOVUDDINXON IBN ESHON BOBOXONNING ARAB MAMLAKATLARIDA BO'LGAN DASTLABKI SAFARI VA UNING NATIJALARI	33-36
<i>Nasirillayeva Nodirabegim</i> ABDULLA NOSIROVNING "TURON" KUTUBXONASIDAGI FAOILAYATI	37-42
<i>Tuyev Fazliddin</i> NAVOIY VILOYATIDA SOG'LIQNI SAQLASH BORASIDA O'ZARO TASHQI HAMKORLIK ALOQALARI	43-47
<i>Davlatova Shoir</i> TURKISTON SOVET AVTONOMIYASINING E'LON QILINISHI VA O'LKADA BOLSHEVIKLARNING BOSHQARUV TASHKILOTLARI	48-53
<i>Muminov Azizbek</i> TURIZM SOHASIDA EKOLOGIK BILIM VA EKOLOGIK MADANIYATNI YUKSALTIRISH	54-59
<i>Abdullayev Elbek</i> AMIR TEMUR VA MUZAFFARIYLAR DAVLATI O'RTASIDA MUNOSABATLARNI YO'LGA QO'YILISHI	60-63
<i>Turg'unov Sherzod</i> NAMANGAN VILOYATI SANOAT KORXONALARIDA MEHNATKASHLAR UCHUN YARATILGAN SOG'LIKNI SAQLASH, SPORT-SOG'LOMLASHTIRISH VA MADANIY – MA'RIFIY SOHADAGI SHAROITLAR HAQIDA FIKR MULOHAZALAR	64-71

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Berdaliyeva Muxabbatxon</i> O'ZBEKISTONDA UY-JOYNI MOLIYALASHTIRISHNI TARTIBGA SOLISH: IQTISODIY VA HUQUQIY JIHATLARI	72-79
<i>Ergashev Jahongir</i> KICHIK BIZNES FAOLIYATIDA TA'MINOT ZANJIRINI BOSHQARISHNING NAZARIY JIHATLARI	80-84
<i>Imomov Xolmurod</i> TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY YONDASHUVLARI	85-90

Атамурадов Шерзод, Самадов Салоҳиддин

ИННОВАЦИОН ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТНИ МОЛИЯЛАШТИРИШНИНГ

НАЗАРИЙ- УСЛУБИЙ АСОСЛАРИ 91-99

Қодиров Музаффар

РАҚОБАТ МУҲИТИДА ТАШКИЛОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ СТРАТЕГИЯСИ

САМАРАДОРЛИГИНИ БАҲОЛАШНИНГ УСЛУБИЙ АСОСЛАРИ 100-108

Amiriddinova Muslima

ANALYSIS OF TOURISM SERVICE TYPE AND GENERAL CATERING TO INCREASE THE

TRAFFIC AND TRAFFIC 109-114

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Yuldashev Tazabay

DARVIN VA MARKS TA'LIMOTI INSON BORLIG'INI OBYEKTIV

TUSHUNTIRISHNING XULOSASI SIFATIDA 115-119

Sultanov Og'abek

SHARQDA YOSHLAR MAS'ULIYATIGA DOIR FALSAFIY QARASHLAR RIVOJI 120-123

Tursunkulova Shaxnoza

HADISLARDA INSONNING GO'ZAL FAZILATLARI XUSUSIDA 124-127

Khushbokov Oybek

THE "TEACHER" PHENOMENON IN THE HISTORICAL AND PHILOSOPHICAL

SPACE OF CULTURE 128-134

Tojaliyev Abduqosim

YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOTIDA ZAMONAVIY KADRLAR TAYYORLASH

TIZIMINING INNOVATSION ISTIQBOLLARI 135-139

Sadullaeva Matluba

NUMBER AS THE ESSENCE OF THINGS: PYTHAGOREAN PHILOSOPHY 140-145

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Mirzakamolova Maftuna

ASSOSIATIV LINGVISTIKA VA UNING XUSUSIYATLARI 146-150

Temirova Hayotxon

DIALECT CLASSIFICATION AND PHONETIC CHARACTERISTICS OF UZBEK DIALECTS

IN THE SURKHANDARYA REGION 151-155

Surmilova Elena

LINGUISTIC AND CULTURAL CHARACTERISTICS OF TONGUE TWISTERS:

A LITERATURE REVIEW 156-164

Mahmudova Nigoraxon

PRAGMALINGVISTIKADA IKKI YO'NALISH 165-169

Ergasheva Gulshan

NEMISCHA FRAZEOLOGIZMLARNING STRUKTUR-SEMANTIK TAHLILI (INSON

INTELLEKTUAL SALOHİYATINI IFODALOVCHI IBORALAR MISOLIDA) 170-174

Masharipova Valentina

DIFFICULTIES CLASSIFYING PARALINGUISTIC MEANS IN A LITERARY TEXT 175-182

Ibragimova Gulshan

O'ZBEK SHOIRLARI VA ADIBLARI IJODIDA CHINOR DARAXTI OBRAZI 183-188

12.00.00 – YURIDIK FANLAR*Халиқулов Комолиддин*“COMITAS GENTIUM” ДОКТРИНАСИННИНГ ХОРИЖИЙ ДАВЛАТ СУД
ҚАРОРЛАРИНИ ТАҲ ОЛИШ ВА ИЖРО ЭТИШГА ТАЪСИРИ ..... 189-195*Yakubov Xushnudbek*

TERRORIZMNING KELIB CHIQISH SABAB VA OMILLARI 196-202

*Mutalov Oybek*O'ZBEKISTONDA ELEKTRON SHARTNOMALARNING HUQUQIY TARTIBI:
MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR ..... 203-208*O'razbayev Laziz*DAVLAT BUYURTMASI ASOSIDA YARATILGAN MUALLIFLIK HUQUQI
OBYEKTLARINING HAMDA XIZMAT ASARINING O'ZIGA XOS JIHATLARI ..... 209-214*Arslonqulova Aziza*INTELLEKTUAL MULK HUQUQINI XALQARO XUSUSIY HUQUQDA TARTIBGA
SOLISH MASALALARI ..... 215-219**13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI***Saidova Kamola*КОМПАРАТИВНЫЙ АНАЛИЗ РОЛИ ШКОЛЫ И УНИВЕРСИТЕТА В ВОСПИТАНИИ
ЗАПАДНОЙ МОЛОДЕЖИ ..... 220-225*Jumaniyozova Muhayyo*OLIY TA'LIMDA IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNI O'QITISHGA
KREATIV YONDASHUVNING ZARURATI ..... 226-232*O'smanova Diloromxon*BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING ADABIY-NUTQIY KOMPETENSIYALARINI
SHAKLLANTIRISH VA TASHXISLASHNING ASOSIY MEZONLARINI ANIQLASH ..... 233-240*Nasriddinov Dadaxon*OLIY HARBIY TA'LIMDA FIZIKA O'QITISH SAMARADORLIGINI MOBIL ILOVALAR VA
ROBOTOTEXNIKA ELEMENTLARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH YUZASIDAN
AMALGA OSHIRILGAN ISHLAR ..... 241-250*Fayziyeva Dildora, Rajabova Gulchexra*BO'LAJAK PEDAGOGLARNING MEDIA KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH
ISTIQBOLLARI ..... 251-259*Marhabo Sayfulloyevna*BUXORO JADIDLARINING TA'LIM-TARBIYAGA OID ASARLARIDA MILLIY
TARBIYA MUAMMO SIFATIDA ..... 260-267*Юсупов Лутфуллоҳ*

КРЕАТИВ ТАЪЛИМНИ ЖАМИЯТ РАВНАҚИДАГИ АҲАМИЯТИ 268-272

Norboyev Farxod

INNOVATSIYALAR MANBALARI: AKTYOR-TARMOQ NAZARIYASI 273-278

Received: 30 September 2024

Accepted: 5 October 2024

Published: 15 October 2024

Article / Original Paper

ISSUES OF REGULATION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS IN PRIVATE INTERNATIONAL LAW

Arslonkulova Aziza

Assistant Lecturer of the Department of
International Law and Human Rights

Abstract. In the article, the author describes intellectual property rights, protection of intellectual property rights and intellectual property relations in private international law, the principle of territoriality of intellectual property protection, issues of ensuring intellectual property protection in complicated relations with foreign elements, issues of improving intellectual property agreements in private international law and issues of improving national legislation in complex relations with foreign elements in intellectual property ownership are covered.

Keywords: Intellectual property right, private international law, foreign element, contractual relations, principle of "territoriality", "principle of reciprocity", Hague Convention.

INTELLEKTUAL MULK HUQUQINI XALQARO XUSUSIY HUQUQDA TARTIBGA SOLISH MASALALARI

Arslonkulova Aziza O'tkir qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro huquq va
inson huquqlar kafedrası o'qituvchi -yordamchisi

Annotatsiya. Muallif tomonidan maqolada intellektual mulk huquqining tavsifi, intellektual mulk huquqining himoyasi va xalqaro xususiy huquqda intellektual mulk munosabatlari, intellektual mulk himoyasining hududiylik prinsipi, intellektual mulk himoyasini chet el elementi bilan murakkablashgan munosabatlarda ta'minlash masalalari, xalqaro xususiy huquqda intellektual mulkka oid shartnomalarni takomillashtirish masalalari va intellektual mulk mulkda chet el el elementiu bilan murakkablashgan munosabatlarda milliy qonunchilikni takomillashtirish masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Intellektual mulk huquqi, xalqaro xususiy huquq, chet el elementi, shartnomaviy munosabatlar, "hududiylik" prinsipi, "o'zarolik prinsipi", Gaaga Konvensiyasi.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I10Y2024N30.3>

Intellektual mulk huquqlari hududiy chegaralarda qo'llaniladi, ammo ular tobora ko'proq zamonaviy savdo munosabatlari tufayli turli bozor operatsiyalari, turli transchegaraviy subyektlar va faoliyat turlarini o'z ichiga olmoqda. Nomoddiy kapitalning ya'ni yangi texnologiyalar, brendlar, adabiy va badiiy asarlar kabi intellektual mulk obyektlarining chegaralararo harakati globallashtirilmoqda.

Milliy chegaralar orqali xususiy shaxslarning huquq va majburiyatlarini belgilaydigan xalqaro xususiy huquq normalari tijorat bitimlarining global tabiati va intellektual mulk obyektlarining yuqori mobilligi tufayli bir qator to'siqlarga yuzlashmoqda.

Intellectual mulk va xalqaro xususiy huquq o'rtasidagi bunday kesishuv tabiiy ravishda chegaralararo munosabatlarni, xususan, intellektual mulk huquqining xalqaro xususiy huquqdagi himoyasi masalalarini ommaviylashtiradi.

Xalqaro xususiy huquqning asosiy uch elementi mavjud. Bular: muammoli vaziyatda qo'llaniladigan qonun, tanlanadigan yurisdiksiya, chet el sudlarining qarorlarini ijroga qaratish. Ushbu elementlar intellektual mulk munosabatlarida qanday qo'llanilishi intellektual mulkning xalqaro xususiy huquqda himoyasini ta'minlashning asosiy prinsipidir.

Xalqaro xususiy huquq doirasida intellektual mulkka oid munosabatlarni tartibga solish, umuman, intellektual mulkka oid munosabatlar sohasida intellektual mulkning o'rni masalalarida xalqaro xususiy huquq uchun an'anaviy bo'lgan savollarning intellektual mulk doirasini ham qamrab olishini ko'rishimiz mumkin.

1. Intellectual mulk bo'yicha transchegaraviy nizolarni qaysi sud hal qilish vakolatiga ega?

2. Intellectual mulkka oid transchegaraviy nizolarda qaysi qonun qo'llaniladi?

3. Xorijiy intellektual mulkka oid sud qarorlari tan olinishi va ijro etilishi qanday mexanizm tomonidan tartibga solinadi?

Xalqaro tashkilotlar, mos ravishda xalqaro xususiy huquq va intellektual mulk bilan bog'liq holda, Xalqaro Xususiy Huquq bo'yicha Gaaga konferensiyasi va Butunjahon Intellectual Mulk Tashkiloti birgalikda xalqaro xususiy huquq va Intellectual mulkning kesishishi masalalarini hal qilish zarurligini tan olgan [1].

Intellectual mulk bo'yicha ish yuritish bilan bog'liq murakkab masalalar - masalan, intellektual mulk huquqining amal qilish doirasi, intellektual mulkka egalik qilish, intellektual mulkka oid huquqbuzarliklar kabi elementlar xalqaro xususiy huquqda ya'ni chet el elementi bilan murakkablashgan muhitda bo'lsa, xalqaro xususiy huquq intellektual mulkda nizolarni muqobil hal etish vositalarining *institutsiyalashuvi, ya'ni tomonlarni ko'p yurisdiksiyali nizolarni bir protsessda hal qilish imkonini beruvchi arbitraj yoki boshqa nizolarni muqobil hal etish mexanizmlarini tanlashga* olib kelishi lozim. Bu esa yurisdiksiya yoki amaldagi qonunchilikdagi to'siqlarni minimallashtiradi.

Xalqaro xususiy huquqda intellektual mulkka xos muammolar mavjud. Bir tomondan, intellektual mulk fuqarolik huquqining nomoddiy obyekti bo'lib, intellektual mulk bugungi kunda tobora globallasadi va intellektual mulk vertual dunyoda hech qanday chegara bilmaydi.

Boshqa tomondan, intellektual mulk muhofazasi hududiydir: Intellectual mulkni himoya qilish doirasi milliy yoki mintaqaviy intellektual mulk qonunlari bilan belgilanadi. Bundan tashqari, bir qator intellektual mulk huquqlari davlat ma'muriy organlarini jalb qiladigan ro'yxatga olish yoki patent kabi rasmiyatchiliklar orqali vujudga keladi. Intellectual mulkning ushbu xususiyati, uni himoya qiluvchi davlatning suvereniteti yoki davlat siyosati maydoni bilan chambarchas bog'laydi, bu intellektual mulk va mulk huquqining hududiylikini ta'kidlaydi.

Chet el elementi odatda xorijiy joylashuvni o'z ichiga olgan bir yoki ikkala tomon; himoyalangan intellektual mulk huquqi; intellektual mulk huquqlarini buzuvchi faoliyat; yoki huquqbuzarlik faoliyatining ta'siri yoki zarari bo'lishi mumkin. Himoya qilinadigan intellektual mulk huquqining tabiati - xususan, u ro'yxatdan o'tish yoki patentlash (masalan, patentlar, ro'yxatdan o'tgan tovar belgilari yoki ro'yxatdan o'tgan sanoat na'munalari) kabi davlat ma'muriy organlarini jalb qiladigan rasmiyatchiliklar orqali vujudga keladigan huquq bo'lishi va ommaviy foydalanish hech qanday rasmiyatchilikka (masalan, mualliflik huquqi, ro'yxatdan o'tmagan tovar belgilari yoki ro'yxatdan o'tmagan sanoat na'munalari) kabi intellektual mulk obyektlarining himoyasini xalqaro xususiy huquq normalari bilan himoya qilish mumkin.

Xalqaro intellektual mulk huquqida normalarni ishlab chiqish turli forumlarda amalga oshiriladi. XIX asrning oxiridan boshlab asosiy joy Jahon intellektual mulk tashkiloti ("WIPO")

bo'ldi. U 1893-yildagi intellektual mulkni himoya qilish bo'yicha Birlashgan Xalqaro byurosining vorisi hisoblanadi.

1974-yilda u Birlashgan Millatlar Tashkilotining ixtisoslashgan agentligiga aylandi. Hozirgi vaqtda BIMT 26 ta shartnomani boshqaradi, eng qadimgisi 1883-yilda qabul qilingan Parij Konvensiyasidir. Mavjud shartnomalarni qayta ko'rib chiqish va yangilarini tuzish bo'yicha muzokaralar bugungi kungacha davom etmoqda.

Ushbu hujjatlarning "formati" Ahdlashuvchi davlatlar fuqarolariga kafolatlanishi kerak bo'lgan moddiy minimal huquqlarni ta'minlashning an'anaviy yondashuviga, shuningdek, kamsitmaslik majburiyati va o'zaro munosabatlar qoidalari asosida muayyan himoyani to'xtatib turish imkoniyatlarini cheklaydi. Bu xalqaro intellektual mulk tizimining ikkita "bosh" shartnomasi, sanoat mulkni himoya qilish bo'yicha Parij konvensiyasi (1883) va adabiy va san'at asarlarini himoya qilish bo'yicha Bern konvensiyasi (1886) tizimidir. Bundan tashqari BIMTda patentlar (Patent hamkorlik to'g'risidagi shartnomaning PCT tizimi), savdo belgilari ("Madrid tizimi") va dizayn ("Gaaga tizimi") kabi turli sanoat mulki huquqlarini xalqaro ro'yxatga olish uchun "yagona oyna" mexanizmlari mavjud. Qisqacha aytganda, ushbu tizimlar korxonalarga bir vaqtning o'zida bir nechta shtatlar uchun intellektual mulk huquqini olish imkonini beradi. Bu odatda hududiy jihatdan cheklangan milliy huquqlar (yoki mintaqaviy huquqlar mavjud bo'lsa, masalan, Yevropa Ittifoqi kabi) "to'plami" deb ataladigan narsaga olib keladi.

"Yevropa Ittifoqi" savdo belgisi yoki Hamjamiyat dizayn huquqlari). Ro'yxatdan o'tish ijrochilar (musiqachilar, aktyorlar, aktyorlar) uchun mualliflik huquqi yoki turdosh huquqlar uchun asosiy talab emas.

Ushbu huquqlar qonun bilan yaratilgan yoki birinchi marta ommaga ma'lum qilingan paytdan boshlab vujudga keladi. Bern konvensiyasi va undan keyingi konvensiyalar shartnoma tuzuvchi davlatlarga mualliflik huquqi va turdosh huquqlarni olish sharti sifatida ro'yxatdan o'tish kabi rasmiyatchiliklarni o'rnatishni aniq taqiqlaydi. Shu bilan birga, sanoat mulki huquqlari singari mualliflik huquqi va turdosh huquqlar ham ko'lamli bo'yicha hududiy hisoblanadi, ya'ni huquq faqat qonunlari asosida vujudga kelgan davlat hududida amal qiladi.

Xalqaro xususiy huquq ("Private International Law") va intellektual mulk (Intellectual Property Law) huquqining o'zaro ta'siri bilan bog'liq muammolar yangi emas. Biroq, raqamli muhitda intellektual mulkdan foydalanishning ko'payishi xalqaro xususiy huquq muammolarini keltirib chiqaradigan intellektual mulk huquqlarni buzish chastotasini oshirdi va bu o'z navbatida ushbu sohadagi muammolarni yanada keskinlashtirdi. Shu sababli, so'nggi o'n yil ichida transchegaraviy intellektual mulk nizolarini hal qilish samaradorligini oshirishga qaratilgan ko'plab tashabbuslar kuzatilgani ajablanarli emas.

Xalqaro huquq, "Internetga tegishli bo'lgan nizolarni yanada samaraliroq hal qilishga ko'maklashish va milliy va xalqaro qonunchilik tashabbuslari uchun na'muna bo'lish uchun" tavsiyalar to'plamini taqdim etishga qaratilgan yo'riqnomalar (International Law Association's Committee on Intellectual Property and Private International Law "ILA yo'riqnomalari")ning ishlab chiqilganligi, shuningdek, 2011-yilda sud qarorlari to'g'risidagi xalqaro xususiy huquq bo'yicha Gaaga konferensiyasi ("Gaaga sudlari to'g'risidagi konvensiya") ishining qayta tiklangani ham muhim ahamiyatga ega bo'ldi [2].

Xalqaro xususiy huquq bo'yicha Gaaga konferensiyasi Gaaga konferensiyasi doirasida tuzilgan 30 ta konvensiyalarning hech biri bevosita intellektual mulk bilan bog'liq emas. Intellektual mulk to'g'risidagi yagona aniq havola 2005-yil 30 -iyundagi Sud bitimlarini tanlash to'g'risidagi Gaaga konvensiyasida topiladi [3].

Intellektual mulk huquqi butun dunyoda tan olingan hududiy tamoyil bilan tavsiflanadi. Hududiylik taxmin qilinadi va milliy va xalqaro huquqning maxsus qoidalari asosida bekor qilinishi mumkin. Ammo hududiylik prinsipidan istisnolar mavjud. Masalan, sanoat mulkni himoya qilish bo'yicha Parij konvensiyasi (Parij konvensiyasi); Belgilarni xalqaro ro'yxatga

olish to'g'risidagi Madrid kelishuvi (Madrid kelishuv); Bern Adabiy va badiiy asarni himoya qilish to'g'risidagi konvensiya (Bern konvensiyasi) [4].

Hududiylik bir qator intellektual mulk sohasiga oid xalqaro konvensiyalar, shartnomalar, bitimlar bundan tashqari davlatlarning milliy qonunchiligi orqali tartibga solinadi. O'zbekiston Respublikasi fuqarolik kodeksida Shaxsiy nomulkiy huquqlarni himoya qilish masalasi yoritilgan.

Shaxsiy nomulkiy huquqlarga nisbatan bunday huquqlarni himoya qilish to'g'risidagi talab uchun asos bo'lib xizmat qilgan harakat yoki boshqa holat sodir etilgan mamlakat huquqi qo'llaniladi [5].

Bundan ma'lum bo'ladiki, intellektual mulk huquqi hududiylik asosida qo'llanilganligi tufayli huquqlari buzilgan shaxs qaysi davlatda huquqi buzilganligini yoki buzilayotganligini aniqlasa, sud mamlakati qonuni o'sha davlatning qonuni hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasining fuqarolik kodeksida intellektual mulk huquqiga doir modda mavjud bo'lib, Intellektual mulkka bo'lgan huquqlarga nisbatan bu huquqlarni himoya qilish so'raladigan mamlakat huquqi qo'llaniladi.

Intellektual mulkka bo'lgan huquq haqidagi shartnomalar kollizion normalar shartnoma majburiyatlari to'g'risidagi qoidalariga muvofiq belgilanadigan huquq bilan tartibga solinadi [6].

Umuman olganda, intellektual mulk munosabatlarini xalqaro xususiy huquqda tartibga solishning asosiy mexanizmlaridan biri xalqaro xususiy huquqdagi shartnomalar hisoblanadi.

Intellektual mulk munosabatlarida chet el elementi bilan murakkablashgan munosabatlarni tartibga solish tizimini yaratish maqsadida, shuningdek, intellektual mulkning xalqaro himoyasi va rivojlanishini ta'minlash maqsadida mamlakatlar tobora xalqaro shartnomalarga a'zo bo'lish jarayonlarini takomillashtirish tendensiyasi kuzatilmoqda.

Bundan tashqari, keyingi tendensiya mamlakatlar *mintaqaviy shartnomalar*, va *mintaqaviy tashkilotlarga a'zo bo'lish* jarayoni bugungi kunda ham davom etmoqda. Mintaqaviy tashkilotlar tomonidan qabul qilinayotgan direktivalar, aktlar intellektual mulkning himoyasini ta'minlash masalalarining rivojlanishiga keng yo'l ochmoqda.

Xulosa qiladigan bo'lsak, mamlakatimizda Jahon Savdo Tashkilotiga qo'shilish yo'lida bir qator harakatlar amalga oshirilayotgan bir jarayonda Intellektual MulK Huquqining Savdo Aspektlari to'g'risidagi Bitimga qo'shilishi muhimdir. Ushbu tendensiyada O'zbekiston Respublikasi Sanoat na'munalarini xalqaro ro'yxatdan o'tkazish to'g'risidagi Gaaga bitimining Jeneva aktiga (Jeneva, 1999-yil 2-iyul) O'zbekiston Respublikasining qo'shilishi haqida O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 05.06.2024-yildagi O'RQ-929-son Qonun bilan, Ijrochilar, fonogramma tayyorlovchilar va eshittirish tashkilotlari huquqlarini muhofaza qilish to'g'risidagi xalqaro konvensiyaga (Rim, 1961-yil 26-oktyabr) O'zbekiston Respublikasining qo'shilishi haqida O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 05.06.2024 yildagi O'RQ-930-son Qonun bilan qo'shildi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. When private international law meets intellectual property law. Aguide for judges. Dr. A.Bennet and Mr. S. Granata. WIPO and HCCH 2019. World Intellectual Property Organization. 34, chemin des Colombette, P.O Box 18
2. Private international law principles for ubiquitous intellectual property infringement – a solution in search of a problem? Andrew F. Christie
3. Private international law issues of intellectual property: The online dimension in Belarus E.Leanovich
4. Private international law principles for ubiquitous intellectual property infringement – a solution in search of a problem? Andrew F. Christie

5. O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi-modda, 1179-modda
6. Intellectual property: patents, copyright, trade marks and allied rights. W.Cornish, L.Llewelyn and T.Aplin. Seventh edition. 2021
7. Ricketson, The Law of Intellectual Property. Law Book, Sydney, 2014 p. 599.
8. A human rights perspective on intellectual property,scientific progress, and access to the benefits of science. Audrey R. Chapman. Washington D.C. United States of America . 2017
9. The impact of globalization on the enjoyment of economics,social and cultural rights in OESD countries” K.Tomasevski.American Association for the Advancement of Science,1997
10. Anthony Wanis-St. John, 'Implementing ADR in Transitioning States: Lessons Learned from Practice' (2000) 5 Harv. Negotiation L. Rev. 339, 340
11. An international Guide to Patent Case Management for Judges. Justice Klausa Grabinski, Judge Petyer Tochtermann, Thorsten Bausch, Marcus Grosch, Klaus Haft, Julia Nobbe. WIPO-2023.
12. WIPO National Workshop for Judges: The role of the judiciary and public prosecution in the enforcement of intellectual property Rights. Mr. Henry Olsen, Judge at the Court of Appeal, and Special Government Adviser, Ministry of Justice, Stockholm. 2004.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 10 (4) – 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари**” электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).